

ERDÉSZETI LAPOK

az Országos Erdészeti-Egyesület

K Ö Z L Ö N Y E.

Nyolczadik évfolyam.

I. füzet.

Január 1869.

Korpona sz. k. város erdeinek leírása.

Hazánk legrégebb városainak egyike Korpona. Fekvése e városnak — mely Hont és Zólyom megyék közt épen az éjszaki határt képezi, s minden oldalról erdős hegyekkel van körítve, — igen regényes; a hegyek alját szőlő- és gyümölcsös kertek, virágos keret gyanánt, foglalják be.

Nem lesz érdektelen e város eredetéről valamit fölemlítenünk; s hogy azt tehessük, messze — igen messze, multunk mesés világába kell vezetnem az olvasót; azon korba, a midőn Atilla a góthokkal, s az ugynevezett karpokkal tört be ez országba. — Némelyek szerint az utóbbiak lettek volna alapítói, s tőlük eredetnek mondatik a latin elnevezés „Carpona;“ ez azonban kétes, miután azon karpok a rómaiakkal háborúskodván, többnyire a Duna partjain laktak. — Mások a szászokat mondják Korpona alapítóinak, kik — mivel akkor e város környékén igen sok tó létezett, — halászatból éltek, s nagy mennyiségben pontyokkal (Karpfen) kereskedván, „Karpfne-
rek“nek nevezettek; s ezen elnevezés, illetőleg keresetök után maga a város is Karpfen nevet nyert, — s ebből származhatott aztán a latin Carpona, s a magyar Korpona elnevezés. Ezen állítás leghitelesebbnek látszik, mert a 17-ik század valamelyik országgyűlésén maga a város ekép nyilatkozott eredetéről: „Carpona villa primum Regalis fuit, et aliquando per Saxones, per Carolum M. hoc in regnum inductos, condita.“

De tán elég ennyi a homályos multból, s a történelem világosabb lapjaiból ismertetésül csak annyit szakitunk ki az illető helyen, a mennyi épen erdőleírásunkhoz szükséges leend.

Korpona város erdőségei a várost körítő hegylánczolon elterülve a várost minden oldalról körülfogják, nyilást engedvén a várost éjszokról dél felé átszelő Korpona vizének, mely az unyatin-rakonczi völgyön keresztül folyva, a selmeczi vízzel egyesül, s ezzel egytében az Ipolyba szakad.

Ezen erdőségek fekszenek Zólyom megye legdélibb részén, s a Kárpátok kinövéseinek legallját képezvén — körülbelül 3000—3500 láb magasságban a tenger színe fölött.

Határai: keletről a bozói káptalani uradalom, éjszakkeletről: Czekócz, Bozók-Lehotta, szinte káptalani uradalom, éjszokról: Tót-Pelsőcz, Szászi mezővárosok, éjszaknyugotról: Bábaszék mezőváros, Kolbach, Sz. Antal Coburg hercegi uradalom, nyugotról: Zsibritó, Kormosó községek, és Coburg hercegi uradalmi erdő, délnyugotról: Králócz községi és Devicse Coburg hercegi uradalmi erdőségek.

Geographiai fekvés: a 48—49 hossz-fok és 36—37 szélességi fok között, dél, délkelet, és délnyugotnak; kiterjedés: nagyobb részét éjszaknyugotnak; emelkedés: változik 10—25 fok között.

Az uralgó kőzet: a trachyt, az egyes helyeken előforduló: trachyt-granitoid, agyagpala, mészkő, keselykő csekély mennyiségben, s leginkább az éjszaki oldalakon talátnak, és oly kis tért foglalnak el, hogy mellőzhetők; egyáltalán az egész hegylánczolat — formátióra nézve — vulcanicus eredetű.

A talaj általán véve termékeny; minőség szerint: kevésbé többé televényes, részint homokos és kövecses agyagföld, s általán mélynek mondható.

Az égalj meglehetősen szelid, kivéve az éjszakra nyitott oldalakat; minek bizonyítéka: hogy a lakosok igen jó s hires gyümölcsöt, s kissé savanyú bort is termelnek.

Az erdei növények: tölgy, bükk, cser, uralgó állabokban; keverve: nyír, gyertyán, éger, mogyoró s borókával; az uralgó növények közül a bükk kiválólag az éjszaki oldalakon honos; s egyáltalán — kivéve a nyírt, — minden növény rendes helyzetét foglalja el.

A vágások benőttek: mogyoró, fekete gyűrű, berkenye, cseregalagonya, bodza, s a silányabb s magasabb fekvésű helyeken: borókával.

Az erdei fenyű egyes helyeken szétszorva, valamint a lúcz-fenyű is szépen tenyész; s az utóbbinak — de kiváltkép a jegenye fenyűnek ertése és szaporítása az éjszaki oldalakon — bükkal keverve — czélirányos lenne.

Az összes erdőterület körülbelől 9000—10000 cat. hold, melyből tiszta erdő jelenleg 6796 cat. hold, a többi irtvány; a tiszta erdőnek körülbelől 5000 holdja feltétlen, és 1796 hold viszonylagos erdőtalaj. — (Ezen adatok csak megközelítők, miután újabb felmérés hiányában csak az 1795-iki térképet vehettem alapul, levonva — körülbelül a levonandókat — az azon időtöli foglalások s irtásokra).

Az 1795-iki felmérés alkalmával e város erdőségei Steineck János akkori erdőmester által megbecsültetvén, 130 egyenlő szelvényre osztattak, melyekből 90 szelvény a 90 éves fordára, és 40 szelvény rezervára fenntartatott.

A becslésből kitűnik, hogy az erdőterületnek nagyobb része — összehasonlítva a normális fatömeggel — magasabb korosztályú állabokból állott; feltéve — a mint valószínű is — hogy a becslés a valónál sokkal magasabban vétetett, — de azon idő óta tetemesen, és az erdőgazdászatra kártékonyan elterjedt irtványosok foglalásai, pusztításai, a vágásoknak a marhák általi letegeltetése, valamint évről évre rendszer nélkül kiszolgáltatott nagyobb fatömeg, tűz általi szerencsétlenségek, kiterjedt, s több éven át szakadatlanul folytatott magánfaeladás — annyira kimerítették az erdő fakészletét, hogy az

akkor a normális állásnál $\frac{1}{3}$ -dal nagyobb fatömeg azóta $\frac{2}{3}$ -dal kissebedvén, jelenleg — az általam 1867-ben eszközölt becslés szerint — $\frac{1}{3}$ -dal kisebb a fakészlet a normálisnál.

	1795-iki becslés	1867-iki becslés	Normalis állapot	Jegyzet
Terület 1600 □ öl holdakban	7245	6796	6796	90 éves forda mellett
Összes fatömeg 100c'ölekben	519120	163960	277236	„ „ „ „
Évi fa-átlag ölekben	5768	1822	3080	„ „ „ „
Átlagos fatömeg holdankint	67	24	40	„ „ „ „
Évi átlagnövekvés „	0,75	0,30	0,45	„ „ „ „

(Ebből kitűnik: hogy nemcsak hogy a megállapított forda meg nem tartatott, nemcsak hogy a reserva fölemésztetett, de még az erdők 70 év alatt egész $\frac{1}{3}$ -ig túlvágattak).

A területfelosztásnál is, a mennyire az előtt uralgók voltak az idősb korosztályok, úgy jelenleg az egész területnek $\frac{2}{3}$ -da a két legifjabb korosztályban van.

	I. 1—20	II. 21—40	III. 41—60	IV.		Összesen
				61—80	80 felül	
Terület. . . .	1958,25	2654	853,75	376,50	598,50	6441
Fatömeg. . . .	13217,4	52703,8	30602	20814,5	37563	154900,7

(a területnél: az I-ső termő osztályra reducált terület vétetett; a fatömegnél megjegyzendő hogy a fő álladék: 154900,7 N.° mellék álladék: 9060 N°).

A termőképesség egyátalján — kevés kivétellel első osztályu, de a folytonos lelegelés, és az irtványok szomszédságában lévő részekből a termőtalajnak elhordása következtében tarthatni, hogy a legjobb erdőtalaj is, nem lévén képes a pusztításokkal dacolni, végre elsatnyul.

	I.		II.		III.		Összesen	
	Termő osztály							
	concret	reducált	concret	reducált	concret	reducált	concret	reducált
	Terület 1600 □ öles holdakban							
Terület	4705	4705	1926	1637	165	99	6796	6441

(a termő osztályok egymáshoz aránya = 1 : 0,85 : 0,60).

Mivel ezen irtványok oly nagy befolyással vannak e város erdeire, nevezetesen: nehezítik bármily okszerű erdőüzemnek keresztülvitelét, kisebítik a foglalások által az erdő területét, több alkalmat szolgáltatnak az erdőpusztításokra, a vágások lelegelésére, s ez által nehezítik az újraerdősítést, nehezítik, sőt lehetetlené teszik a kellő felügyeletet és védelmet, st. b. — szükségesnek találom azok eredetével, s elszaporodásuk okával az olvasót megismertetni; s hogy ezt tehessem, kell hogy e város régmúlt történetéből egy pár sort idézzek:
. „azonban megjött az 1241-ik év, és vele a tatárpusztítás nagy fergetege dült e honban szerteszét; — Korponán is egész nép csoportok rémült arcokkal, s jajveszékelve az erdőkbe menekültek; kik közül többen ott le is telepedtek, miután a várost romba dülve, vagyonukat elrabolva, s társaik ezreit legyilkoltan a romok kört heverve találták.“
. Úgy hiszem elég ennyi, azon következtetésre, hogy az irtványok eredete már e korból való, — Hagyjuk most a várost idő folytán felépülni, felvirágozni, s következtessük azt is, hogy ez erdei lakosok az 1541—1678 évi idő közben duló török harcok alatt ismét — a már akkor várrá alakult Korpona városába behúzódtak; valamint természetesen azt is lehet következtetnünk, hogy e török háborúk, valamint az 1682—1707 évi idő közötti Tököly és Rákóczy harcok következtében majd tizedzészre megfogyott város la-

kosságát úgy szaporították, és édesgették, hogy a letelepedőknek erdőt engedtek irtani, avagy nekik a már meglévő irtványokat adományozták; s mi természetesebb ennél? erdő eleendő lévén, s fogyasztó kevés; — ez így tartott majd a jelen század közepéig — azzal a különbséggel, hogy nem adományozták már az erdőt, hanem eladogálták az irtásokat s legelőket potom áron; — míg végre csak azon vette észre magát a „circumspectus senatus“ hogy az erdő fogy, és a fogyasztók — s illetőleg a pusztítók, nem is tulajdonképen a városban, hanem keresztül-kasul az erdő szívében — igen tetemesen, s igen érezhetőleg kártékonyan elszaporodtak.

Az eddig használt üzem a szálerdőüzem volt, mi jövőre is fenntartatik.

A 90 éves forda azonban 80 évre szállított le, és pedig:

1. Mivel az erdők igen tulvágvak, 90 éves forda mellett igen csekély évi fahasználatot lehetet volna elérni egyelőre, s a város érdeke megkívánta a jelenre is, minél nagyobb évi jövedelmet biztosítani.

2. Mivel fő súlyt fektettünk a normalis állapot mielőbbi, s minél egyszerűbb módon való helyreállítására.

3. Mivel az állabok legnagyobb átlagnövekvésüket úgy is 80—90 év között érik el.

Korosztályok	I.	II.	III.	IV.	Összesen
	1—20	21—40	41—60	61—80 és felül	
az első termő osztályra redukált holdak 1600 □ öl					
A területnek jelenlegi felosztása	1958,25	2654	853,75	975	6441
A területek normal. elosztása	1610,25	1610,25	1610,25	1610,25	6441
A norm. arányelosztás ellenében 80 éves forda mellett jelenlegi elosztása a fatömegnek N ^o -ben	+34 8	+1043,75	—756,50	—635,25	
Normalis fatömeg-arányelosztás N ^o -ben	13217,40	52703,80	30602	58377,50	154900,70
A norm. fatömeg ellenében 80 éves forda mellett	9661,50	33815,25	67630,50	109497	220604,25
	+3555,90	+18888,55	—37028,50	—51119,50	—65703,55

A normalis állapot legegyszerűbb módóni helyreállítása úgy eszközöltetett, hogy a reducált terület 4, 20 éves periódusra osztatott; s ebből az első 20 éves periodusban használat alá jövend $6441 : 4 = 1610,25$ hold, s ennek megfelelő fatömeg a legidősb korosztályokból; mi összesen

tészen 79515,5 N^o-et

ebből levonva 5 évi átlag növekvést, számítva

arra, hogy a vágások csak 5 év mulva veté-

nyülnek teljesen 4830 „

Marad 20 évi használatra 74685,5 „

és egy évre 20 évig tartósan . $74685,5 : 20 = 3734$ „

a város szükséglete több évi átlag szerint . . . 1734 „

Marad elértekesíthető 2000 nor. öl

(a 20 évi periodusnak átlagnövekvése, a vágásokban meghagyandó magfákkal azonosított).

E szerint a városnak saját szükséglete fedezésén kívül — okszerű gazdálkodás mellett 20 évig tartósan biztosítva van 2000 N^o, ez csak 2 ft. 50 krral = 5000 ft. tesz évenként.

A korponai erdőségeket következő szolgálalmak terhelik:

1. Patronátusi (kegyúri) a canonicus visitatio alapján; — mindkét felekezetű egyházak épületeire szükséges épület fa, és hivatalnokai számára a megállapított tűzifa mennyiség, körülbelül 100 öl.

2. Naturalis (természetes) szolgálat, az összes városi lakosságnak szükségelt tüzi és épület fa ingyenesen, körülbelül 1500 öl; s ezen szolgálmánynak viszont szolgálata fejében a városi lakosságra az erdőket terhelő adó, kezelési s egyéb költségek 1—5 ftnyi részletekben — minőség szerint — kivet-
tetnek, s házi adóilag behajtattnak.

A városi épületek hidak stb. fenntartására szükségelt épület fa, a hivatalnokok és szolgák számára a megállapított deputatum fa körülbelül 300 ölet teszen évenként.

A belváros részére a szükségelt fa mennyiség az e czélra előre kijelölt vágásokból vágatik, az irtványosok számára mindenütt azon erdőrészekből, a melyekben az irtványok fekszenek.

Az ölfá 5' hosszú-hasábos ölekben vágatik; (mert a lakosok szőlő karókra is használják), egy ölnök vágatása 70 krba kerül; fuvarbér $1\frac{1}{2}$ — $2\frac{1}{2}$ mértföldnyi távolság szerint 2 ft. 40 kr. — 3 ft. 60 krt teszen ölenkint; épület fának a fuvarozása a fentebbi távolság szerint 1 ft. 20 krtól 2 ftig fuvaronkint.

Az erdők fogyasztója a városon kívül, a selmeczi mihály aknai bányatársulat, mely már 20 év óta évenkint 1000 öl fát vágat a város erdeiben, s fizet 5' hosszúhasábos bánya ölenkint — szerződési megállapítás szerint — 4 ezüst huszast természetben; s a fát saját munkásaival ott helyben szeniti. — A szénégetők a bogsákat a tót modor szerint rakják, és gyujtják; egy bogsába raknak 12—18 ölet, egy öl ad 16 mérő szenet*); egy mérőért kapnak a munkások 6 krt, fuvarbér a vágásból a bélabányai hutába (körülbelül 2 mrtfld.) 16 kr. mérőnkint.

Ezenkívül van még a városnak vasuti talpfa (Schlipper) eladása, szerződésileg 4 évre 100,000 köbláb tiszta kiácsolt anyagra; (1865-től 1869-ig) köblábankint 7 krval; egy darab ászoknak ácsolásáért fizet a vevő 20 krt, miért a munkások a fát már dönteni is kötelesek; fuvarbér az erdőből a városi raktárba 12—16 kr. Korponáról Szobra a vasuti állomásig: 50—60 kr. darabonkint.

A vasuti talpfák és többi hidfák minősége, osztályzatuk szerint ugyanazonosok az 1868 „Erdészeti-Lapok“ 1-ső számában Illés Nándor barátom által elemezettekkel, valamint a többi megjegyzések is egészen megegyeznek, e téren tett észleteimmal; minek bizonyságaul ime itt egynehány próba:

*) Egy mérő szén valamivel több mint 6 köbláb.

1-ső próba: 47½% kiácsolt anyag 52½% forgács

2-ik „ 60% „ „ 40% „ „

3-ik „ 60 „ „ „ 40 „ „

4-ik „ 56 „ „ „ 44 „ „

5-ik „ 56 „ „ „ 44 „ „

6-ik „ 57 „ „ „ 43 „ „

7-ik „ 47 „ „ „ 53 „ „

8-ik „ 31 „ „ „ 69 „ „

9-ik „ 35 „ „ „ 65 „ „

10-ik „ 39 „ „ „ 61 „ „

tehát az ászokfák és padlók készítésénél átlag véve 51% forgács esik el.

A város még ezenkívül — szükség szerint — 50,000—100,000 darab tölgyzsindelyt készített erdeiben; a belváros eséréppel lévén fedve, a zsindely csak a városon kívül fekvő gazdasági épületekre használtatik; ezer darabnak készítése 2 ft. 80 krba és fuvarozása az erdőből a városi raktárba 1 ft. 20 krba kerül; s eladatik helyben 6 ftért.

Mi a mellékjövedelmeket illeti, azok csekélyek; makkolásért lehet számítani 300—1000 ftig; gubacsért 50—150 ftig.

Az erdei legelő körülbelül 1000 ftot jövedelmez, de tízszeres a kár, mit a lakosok a legeléssel okoznak, mert — valódi legelő hiányában — csak a vágások lélegelésére vannak utalva. —

Ertésekre nem fordított eddig semmi; s az újraerdősítésről csak aképp gondoskodtak, hogy a letarolt vágásokban itt-ott egyes magfák meghagyattak. — Mi az ilyképeni ujjaerdősítés eredményét illeti, meg kell jegyezmem, hogy — eltekintve minden rendkívüli esetektől — a magfák általi vetényülés a büknél igen, — de a tölgnél csekély sikert mutatott; mert valamennyi tölgyvágások, — a mennyire gyökajtásokból nem ujtultak, — teljes beerdősítésükre utánültetést igényelnének; — véleményem szerint sokkal czélszerűbb lenne a mesterséges

vetés általi újbólitás a tölgyeknél; avagy egy a tarvágást megelőző ritkító vágás által (Lichthau), mely szerint az állab 40—50%-ka levágható lenne, s a maradék az azt követő tarvágat által csak akkor, ha egy jó magtermő év után elegendő fiatal esemete kelése, eléggé biztosítaná az utánnövekvést.

Az erdők kormányoztatnak az összes tanács által, melyet a beltanács és a képviselő testület képez; kezelőjük egy erdőmester, s ennek alárendelten 6 erdőőr; — fizetése az erdőmesternek 500 ft. és 12 öl hasábfá; egy erdőőrnek 84 ft. teljes ruházat (20 ft.) 1 öl hasábfá, és az erdei károk $\frac{1}{3}$ -da, (10 ft.) mi azonban igen csekély és bizonytalan mellékjövedelem, mivel azok behajtása a jelenlegi — nép által választott — s attól függő birák által — mint mindenütt, úgy Korponán is igen silányan eszközöltetik.

Igen kívánatos lenne, hogy a magyar kormány a városok és községek erdeinek kezelését mielőbb kiszabadítaná az eddigi mostoha kezek gyámsága alól; mert évről évre tömérdek kincs pazaroltatik, s tömérdek erdő pusztul e miatt országszerte.

Adja az ég, hogy-e — bizonyára viszhangra találó kívánság ne maradjon soká „*pium desiderium!*“

Iffj. Balás Pál.

Az erdei szolgálmányok megváltása Slavoniában.

A debreczeni közgyűlésen a 3-ik thema tárgyalása alkalmával előadta

Ruttner Antal.

Ki az erdei szolgálmányok megváltásával csak némileg is foglalkozott meggyőződhetett hazánk első erdészeti tekintélye Divald ur azon nyilatkozatának igazságáról mely szerint „Az ebbeli nyiltparancs e véghetlen fontosságu ügyben néhány sorral intézkedett annyira általánosan, hogy annál fogva ugy az illető szakértők, valamint a bíróságok is a legnagyobb önkénnyel járhattak el s ez utóbbiak a szakértők munkálatait teljesen megítélni nem voltak képesek.“